

הארץ

ילדיהם של ראשוני המתנחלים בחברון מספרים על תחושת האופוריה: "היינו שליטים בעיר"

הם ראו עצמם חלוצים, נאחזו באברהם אבינו ובהרצל כצידוק, והרגישו מהר מאוד כבעלי הבית. מחקר חדש מתעד את זיכרונותיהם של ילדי דור המייסדים של ההתנחלות בחברון, שהפכו מאז לסבים ולסבתות

עופר אדרת

06 בדצמבר 2022

עקוב

לפני 55 שנה, בחנוכה של שנת 1967, התקיימה פגישה מכרעת של גוף חדש שקם אחרי מלחמת ששת הימים, "המטה להחזקת השטחים". על הפרק עמדה שאלה מכרעת: מהי הדרך הטובה ביותר לחדש את היישוב היהודי הוותיק בחברון, שחרב במאורעות תרפ"ט עם הטבח שביצעו ערבים ביהודי העיר. המתדיינים תהו אם עליהם לחכות ולקבל אישור מהממשלה או לעלות על הקרקע ולקבוע עובדות בשטח. בליל הסדר של 1968 הסתיימה ההתלבטות כשארזו את חפציהם והכריזו על עצמם כ"קבוצת המתנחלים הראשונה הבאה לחדש את היישוב היהודי בחברון". בהמשך שיגרו לשר הביטחון משה דיין ברכת חג שמח עליה חתמו במילים "מתנחלי חברון".

שמותיהם של חלק מחברי הקבוצה היו ועודם מוכרים בציבור הרחב. משה לוינגר, חיים דרוקמן, ישראל הראל ובני קצובר. לצד המבוגרים היו גם כמה עשרות ילדים ונערים, שהגיעו להתיישב בחברון עם הוריהם ו"יצאו למסע ששינה את מסלול חייהם ואת פני החברה הישראלית", כפי שמציינת האנתרופולוגית והסוציולוגית ד"ר עמלי שחף, שכתבה באוניברסיטה העברית דוקטורט על זיכרונותיהם של דור הילדים הראשון בחברון. באחרונה ראתה העבודה אור בעיבוד לספר בשם "ילדות במרחב רדיקלי - סיפורם של ילדי דור המייסדים בחברון", כחלק מסדרת "ישראלים" בהוצאת הספרים למדא עיון של האוניברסיטה הפתוחה ומכון בן גוריון לחקר ישראל והציונות.

שחף נפגשה עם 21 מהילדים, שהיום הם כבר סבים וסבות. 14 נשים ושבעה גברים. רובם אנשי הציונות הדתית, שניים מקהילת חב"ד ושלושה חילונים. על הרגעים הראשונים סיפרה אחת הילדות של אז, כי אביה אמר ש"עוברים לעיר עם הרבה ערבים". אחותה הרגישה בטוחה. "היינו כמו שליטים בעיר כשהגענו. הערבים נכנעו, אז לא פחדנו", סיפרה. ילדה ממשפחה אחרת נזכרה כי הוריה אמרו לה כי "לא מספיק שהיתה מלחמה. היה ניצחון גדול, וצריך שיקרה משהו בתוך הניצחון הזה". בין היתר,

לדבריה, מילאה אחר קריאתו של בן גוריון, שקרא לממשלה בראשות לוי אשכול ליישב מיד יהודים בעיר "כדי להבהיר לעולם את בעלותה על השטחים שהיו תמיד יהודיים ואבדו לה במלחמת העצמאות".

תחילה התיישבה הקבוצה במלון "פארק" המקומי. כמה שבועות לאחר מכן החליטה הממשלה להקים שכונה יהודית על גבעה ממזרח לעיר, וקבעה שעד אז יתגוררו המתנחלים במתחם בניין הממשל הצבאי של חברון. אחת הילדות התייחסה באופן שלילי למעבר שכפו עליה הוריה. "אמא שלי לא רצתה בשום אופן לעבור. אבא שלי נורא התעקש. זה היה כמו שאני אקח אותך עכשיו לירח", תיארה ממרחק השנים. "בשבילי זו היתה תחילה של מאסר. (היום) יש לי ילדים... לא רק שלא עלה בדעתי לעשות להם מה שההורים שלי עשו, אלא להיפך. נשמע לי הזוי", אמרה.

ילדים אחרים, מנגד, הציגו הסברים אידיאולוגיים למעבר. "צריך ליישב את ארץ ישראל", הסבירה אחת הילדות. "זה היה בדם שלנו, כמו תינוק שיונק את החלב של אמא שלו ולא שואל שאלות", הוסיפה אחרת. "דיברנו על זה שאנחנו נעשה דברים שחשובים לעם ישראל", אמרה ילדה נוספת, ואחת אחרת הוסיפה: "אני זוכרת ערך של גאולה של ארץ ישראל ושאנחנו מוסרים את נפשנו על זה. זה הכי חשוב. כל (השאר) שוליי". רק ילד אחד הציג זווית שונה. "התייחסתי למעבר של חברון כסוג של הרפתקה. לא ראיתי בזה אידיאולוגיה גדולה".

הריאיונות עם הילדים חושפים מציאות חיים קיצונית, שבמסגרתה הם שיחקו בכדורי רובה ובתרמילים, חלפו על פני נגמ"שים בדרכם לגן הילדים, ומצאו בילוי בצפייה בעצירים פלסטינים. "אני זוכר שמצאנו אוצר רציני: כדורים של רובה מקלע 0.7 חדשים לגמרי. ממש נוצצים. זה היה אושר גדול", סיפר אחר מהם. "היינו מחפשים כל הזמן כדורים יותר גדולים ויותר יקרים. היה נורא מעניין לחיות שם. חיינו במין הרמוניה עם חיילים של משמר הגבול", הוסיף. "פעם אספנו כדורים ושרפנו את האבק שריפה שלהם. ייצרנו לעצמנו כלי נשק מעץ", סיפר ילד אחר. "גם אנחנו, הבנות, הצטרפנו אליהם", סיפרה אחת הילדות. "הם היו פותחים את הכדור וכותבים שם של מישהו עם אבק השריפה. היה הרבה משחק סביב הנשק. הילדים היו עושים סליק", הוסיפה.

רבים מהילדים נאחזו בקשר לאבות האומה. "אבא תמיד דיבר על הרעיון הגדול של ליישב את ארץ ישראל, שחברון היא עיר האבות, שדוד המלך מלך בה לפני ירושלים... בין אם הבנתי או לא הבנתי, הוא אמר 'אני מטעין פה מטען שימשיך הלאה'", סיפר אחד הילדים. ילדה נוספת סיפרה שהרגישה שהיא מיישמת את "לך לך אל ארצך" של אברהם אבינו. "כמו שהאבות הלכו, ככה אנחנו הולכים", אמרה. ילדה אחרת זכרה את הקשר ההדוק שחשו ליהודי חברון שנרצחו ב-1929. "אמרו לנו שנקים קהילה חדשה במקום הקהילה שנרצחה ועזבה... שלאט לאט נחזיר את היהודים לבתים שהיו. זה משהו שכל ילד שבא לחברון מרגיש. שהבתים האלה שייכים לו. שאנחנו נחזיר את התפארת שאבדה לחברון", סיפרה.

חלק מהילדים נזכרו בתחושת הבעלות שנלוותה למעשה ההתנחלות. "היו דגלים בכל מקום, היתה אופוריה, תחושת כוח ו'בעל-ביתיות'. למרות שהערבים היו שם מאות שנים, בעלי הבית האמיתיים הגיעו. לא באנו לדבר איתם ולעשות איתם מוצי-פוצי. אנחנו בעלי הבית ושישתקו וזהו", אמר אחד הילדים. "היתה תחושה של ריבונות שלנו. לא פחדנו מכלום. אני לא זוכר דילמות, אני לא זוכר דיון. זה היה מובן מאליו, לחלוטין", הוסיף ילד אחר. אחת הילדות סיפרה ש"כדי להפחיד ערבים", הוריה נסעו עם קנה רובה מחוץ לחלון המכוננית. "הרבה פעמים זה עזר", אמרה. "לערבים היתה הרבה יראת כבוד מאיתנו. אפילו פחד", הוסיפה.

בחלק מהריאיונות השוו הילדים של אז את ההתנחלות לעלייה על הקרקע של הקיבוצים בתחילת המאה שעברה. "זה היה מאוד דומה לקיבוצים. כמו שהקימו קיבוץ, ככה הקימו את ההתיישבות בחברון. קומונה, עבודה ציבורית, שמירות. החומריות לא עניינה אף אחד", סיפר אחד מהם. "היה אידיאל של פשטות וחלוציות. חוסר שפע כלכלי היה אידיאליסטי", הוסיפה אחרת. אחת הילדות ראתה במעשה שלהם מימוש של חזונו של הרצל. "אני זוכרת עצמי כילדה חושבת שבטוח יכתבו עלינו בספרי ההיסטוריה. שעוד מאה שנה יספרו את הסיפור שלנו", אמרה. המבוגרים סיפרו לילדים על אנשי העלייה הראשונה שלקו במלריה. לדבריה, כילדה חשה אף היא כי היא מוכנה "להקריב נפשות" וראתה את הקבוצה כ"ממשיכים את הדרך, לא פחות".

ילדה אחרת זכרה שבכיתה ז' לקחו אותם לירות במטווח בגוש עציון. "זה נשמע סיפור הזוי", אמרה. ילד נוסף סיפר שהחיילים ששמרו עליהם נעתרו לבקשות הילדים, ואפשרו להם לראות את העצורים הפלסטינים. "אני זוכרת אנשים עומדים עם ידיים למעלה נשענים על הקיר. זה היה חלק מהרוטינה. היה לי קשה לראות", סיפרה אחת הילדות. "אמרתי לחייל שאני רוצה לראות מישהו שנמצא במאסר. הוא לקח אותי, פתח דלת אחת וראינו מישהו יושב. איזו מציצנות וחדירה לפרטיות. זה היה נורא מפחיד", סיפרה ילדה נוספת.

"הייתי מרחמת עליהם נורא. זה לא רחמים שהם באים מתוך מושכלות והבנה את העניין. זה רגש. זה היה לי מאוד קשה", סיפרה ילדה אחרת. לדבריה, כשראתה את משפחות האסירים באות לביקור "הייתי מרחמת על האמהות המסכנות", אמרה. אחת החוויות שזכרו הילדים של פעם תוארה על ידי אחד מהם כ"מחזה סוריאליסטי ברמות". במרכזה היה מתנחל שעלה על גג של אחד המבנים עם תת-מקלע, "יירה כמו משוגע והתגלגל מצחוק".

מטבע הדברים, לצד העוינות והפחד, נוצרו גם קשרים עם האוכלוסייה הערבית, שמנתה אז כמה עשרות אלפים. "נוצר מין קשר מעבר לגדר. זה היה מוזר, כי מצד אחד ערבים היו אויב, תקפו אותנו וירו עלינו. מצד שני בכל זאת נוצרו יחסי שכנות כאלה", סיפרה. "זה מקום קיצוני ואמביוולנטי. היינו בידידות איתם. שיחקנו איתם בכל מיני משחקים של ערבים", סיפר ילד אחר.

55 שנים חלפו מאז. הרבה דם, ערבי ויהודי, נשפך מאז בחברון, ששבה ועלתה לכותרות בשבועות האחרונים בהקשרים אלימים. היום גרים באזור העיר העתיקה של חברון כ-700 מתנחלים, שחיים בלבה של אוכלוסייה פלסטינית המונה כ-40 אלף איש. כולם תחת שליטה ביטחונית ישראלית. "המתנחלים נכנסו למקום כמבקרים והעמידו את כולנו לפני עובדה. לא טוב, אבל כך קרה", אמר ב-1968 ראש הממשלה אשכול. "הפיכת ההתנהגות הזאת לשליטה, בכל עניין - קטן כגדול - תערער את עצם סמכותו של הממשל אם לא למעלה מזה", הזהיר.

לחצו על הפעמון לעדכונים בנושא:

מתנחלים חברון